

॥ श्रीगुरुभ्यो नमः ॥

कृष्ण यजुर्वेदीय तैत्तिरीय संहिता — क्रम पाठः

तृतीयकाण्डे प्रथमः प्रश्नः

न्यूनकर्माभिधानं

ॐ नमः परमात्मने । श्री गुरुभ्यो नमः । हरिः ॐ

प्रजापतिर, कामयत । प्रजापतिरिति प्रजा—पतिः । अकामयत् प्रजाः । प्रजाः सृजेय । प्रजा इति प्र—जाः । सृजेयेति । इति सः । स तपः । तपो ऽतप्यत । अतप्यत् सः । स सर्पान् । सर्पान्सृजत । असृजत् सः । सोऽकामयत । अकामयत् प्रजाः । प्रजाः सृजेय । प्रजा इति प्र—जाः । सृजेयेति । इति सः । स द्वितीयम् । द्वितीयमतप्यत । अतप्यत् सः । स वयांश्चसि । वयांश्चस्यसृजत । असृजत् सः । सोऽकामयत । अकामयत् प्रजाः । प्रजाः सृजेय । प्रजा इति प्र—जाः । सृजेयेति । इति सः । स तृतीयम् । तृतीयमतप्यत । अतप्यत् सः । स एतम् । एतम् दीर्घितवादम् । दीर्घितवादमपश्यत् । दीर्घितवादमिति दीर्घित—वादम् । अपश्यत् तम् । तमवदत् । अवदत् ततः । ततो वै । वै सः । स प्रजाः । प्रजा असृजत । प्रजा इति प्र—जाः । असृजत् यत् । यत् तपः । तपस्तप्त्वा । तप्त्वा दीर्घितवादम् । दीर्घितवादवदति । दीर्घितवादमिति दीर्घित—वादम् । वदति प्रजाः । प्रजा एव । प्रजा इति प्र—जाः । एव तत् । तद् यजमानः । यजमानः सृजते । ॥ [१] ॥ सृजते यत् । यद् वै । वै दीर्घितः । दीर्घितोऽमेद्ध्यम् । अमेद्ध्यम् पश्यति । पश्यत्यप । अपास्मात् । अस्माद् दीर्घा । दीर्घा क्रामति । क्रामति नीलम् । नीलमस्य । अस्य हरः । हरो वि । व्येति । एत्यबद्धम् । अबद्धम् मनः । मनो दरिद्रम् । दरिद्रम् चखुः । चखुः सूर्यः । सूर्यो ज्योतिषाम् । ज्योतिषां श्रेष्ठः । श्रेष्ठो दीर्घे । दीर्घे मा । मा मा । मा हासीः । हासीरिति । इत्याह । आह न । नास्मात् । अस्माद् दीर्घा । दीर्घाऽप ।

अपं क्रामति। क्रामति न। नास्य। अस्य नीलम्। नीलम् न। न हरः। हरो वि। व्येति। एति
यत्। यद् वै। वै दीर्घितम्। दीर्घितमभिवर्षति। अभिवर्षति दिव्याः। अभिवर्षतीत्यभि—
वर्षति। दिव्या आपः। आपोऽशान्ताः। अशान्ता ओजः। ओजो बलम्। बलम् दीर्घाम्।
दीर्घाम् तपः। ॥ [२] ॥ तपोऽस्य। अस्य निः। निर् घ्नन्ति। घ्नन्त्युन्दतीः। उन्दतीर्
बलम्। बलम् धत्त। धत्तौजः। ओजो धत्त। धत्त बलम्। बलम् धत्त। धत्त मा। मा मे। मे
दीर्घाम्। दीर्घाम् मा। मा तपः। तपो निः। निर् वधिष्ट। वधिष्टेति। इत्याह। आहैतत्।
एतदेव। एव सर्वम्। सर्वमात्मन्। आत्मन् धत्ते। धत्ते न। नास्य। अस्यौजः। ओजो बलम्।
बलम् न। न दीर्घाम्। दीर्घाम् न। न तपः। तपो निः। निर् घ्नन्ति। घ्नन्त्यग्निः। अग्निर् वै।
वै दीर्घितस्य। दीर्घितस्य देवता। देवता सः। सोऽस्मात्। अस्मादेतरहि। एतरहि तिरः।
तिर इव। इव यरहि। यरहि याति। याति तम्। तमीश्वरम्। ईश्वरं रक्षांसि। रक्षांसि
हन्तोः। हन्तोर् भद्रात्। ॥ [३] ॥ भद्रादभि। अभि श्रेयः। श्रेयः प्र। प्रेहि। इहि बृहस्पतिः।
बृहस्पतिः पुरेता। पुरेता ते। पुरेतेति पुरः—एता। ते अस्तु। अस्त्विति। इत्याह। आह
ब्रह्म। ब्रह्म वै। वै देवानाम्। देवानाम् बृहस्पतिः। बृहस्पतिस्तम्। तमेव। एवान्वारभते।
अन्वारभते सः। अन्वारभत इत्यनु—आरभते। स एनम्। एनं सम्। सम् पारयति। पार-
यत्या। एदम्। इदमगन्म। अगन्म देवयजनम्। देवयजनम् पृथिव्याः। देवयजनमिति देव-
यजनम्। पृथिव्या इति। इत्याह। आह देवयजनम्। देवयजनं हि। देवयजनमिति देव-
यजनम्। ह्येषः। एष पृथिव्याः। पृथिव्या आगच्छति। आगच्छति यः। आगच्छतीत्या—
गच्छति। यो यजते। यजते विश्वे। विश्वे देवाः। देवा यत्। यदजुषन्त। अजुषन्त पूर्वे। पूर्व
इति। इत्याह। आह विश्वे। विश्वे हि। ह्येतत्। एतद् देवाः। देवा जोषयन्ते। जोषयन्ते यत्।
यद् ब्राह्मणाः। ब्राह्मणा ऋक्सामाभ्याम्। ऋक्सामाभ्याय्यजुषा। ऋक्सामाभ्यामित्यृक्साम—
भ्याम्। यजुषा सन्तरन्तः। सन्तरन्त इति। सन्तरन्त इति सम्—तरन्तः। इत्याह। आहृक्सा-
माभ्याम्। ऋक्सामाभ्यां हि। ऋक्सामाभ्यामित्यृक्साम—भ्याम्। ह्येषः। एष यजुषा। यजुषा
सन्तरति। सन्तरति यः। सन्तरतीति सम्—तरति। यो यजते। यजते रायः। रायस्पोषेण।

पोषेण॑ सम्। समि॑षा। इ॒षा म॑देम। म॒देमेति॑। इत्या॑ह। आ॒हा॒शिष॑म्। आ॒शिष॑मेव। आ॒शिष॑-
मित्या॑—शिष॑म्। ए॒वैता॑म्। ए॒तामा॑। आ शा॑स्ते। शा॒स्त इति॑ शास्ते ॥ ॥ [४] ॥

(यजमानो दी॒र्घा॑ ह॒न्तार॑ ब्राह्म॒णा श्रु॑तुर्वि॒शति॑श्च)

॥ १ ॥

★

ए॒ष ते॑। ते गाय॑त्रः। गाय॑त्रो भा॒गः। भा॒ग इति॑। इति॑ मे। मे सोमा॑य। सोमा॑य ब्रूता॑त्।
ब्रूता॑दे॒षः। ए॒ष ते॑। ते त्रै॑ष्टुभः। त्रै॑ष्टुभो जा॒गतः। जा॒गतो भा॒गः। भा॒ग इति॑। इति॑ मे। मे सोमा॑य।
सोमा॑य ब्रूता॑त्। ब्रूता॑च्छ॒न्दोमा॑नाम्। छ॒न्दोमा॑ना॒साम्राज्य॑म्। छ॒न्दोमा॑ना॒मिति॑ छ॒न्दः—
मा॑नाम्। साम्रा॑ज्यम् गच्छ। साम्रा॑ज्य॒मिति॑ साम्—रा॒ज्यम्। गच्छेति॑। इति॑ मे। मे सोमा॑य।
सोमा॑य ब्रूता॑त्। ब्रूता॑द् यः। यो वै। वै सोम॑म्। सोम॑रा॒जान॑म्। राजा॑न॒साम्राज्य॑म्। साम्रा॑-
ज्यल्लो॒कम्। साम्रा॑ज्य॒मिति॑ साम्—रा॒ज्यम्। लो॒कम् ग॑मयित्वा। ग॑मयित्वा क्री॒णाति॑। क्री॒णाति॑
गच्छति॑। गच्छति॑ स्वा॒नाम्। स्वा॒ना॒साम्राज्य॑म्। साम्रा॑ज्यम् छ॒न्दा॑सि। साम्रा॑ज्य॒मिति॑
साम्—रा॒ज्यम्। छ॒न्दा॑सि खलु॑। खलु॑ वै। वै सोम॑स्य। सोम॑स्य रा॒ज्ञः। रा॒ज्ञः साम्रा॑ज्यः।
साम्रा॑ज्यो लो॒कः। साम्रा॑ज्य इति॑ साम्—रा॒ज्यः। लो॒कः पु॒रस्ता॑त्। पु॒रस्ता॑त् सोम॑स्य। सोम॑स्य
क्र॒यात्। क्र॒यादे॒वम्। ए॒वम॑भि। अ॒भि म॑न्त्रयेत्। म॑न्त्रयेत् साम्रा॑ज्यम्। साम्रा॑ज्यमे॒व। साम्रा॑-
ज्य॒मिति॑ साम्—रा॒ज्यम्। ए॒वैन॑म्। ॥ [५] ॥ ए॒नल्लो॒कम्। लो॒कम् ग॑मयित्वा। ग॑मयित्वा
क्री॒णाति॑। क्री॒णाति॑ गच्छति॑। गच्छति॑ स्वा॒नाम्। स्वा॒ना॒साम्राज्य॑म्। साम्रा॑ज्य॒य्यः। साम्रा॑-
ज्य॒मिति॑ साम्—रा॒ज्यम्। यो वै। वै ता॑नून॒ग्रस्य॑। ता॑नून॒ग्रस्य॑ प्रति॒ष्ठाम्। ता॑नून॒ग्रस्येति॑ ता॒नू-
न॒ग्रस्य॑। प्रति॒ष्ठा॒च्चैद॑। प्रति॒ष्ठामिति॑ प्रति—स्था॒म्। वेद॑ प्रति॑। प्रत्ये॒व। ए॒व ति॑ष्ठति। ति॒ष्ठति॑ ब्र॒ह्म-
वादि॑नः। ब्र॒ह्मवा॑दि॒नो वद॑न्ति। ब्र॒ह्मवा॑दि॒न इति॑ ब्र॒ह्म—वादि॑नः। वद॑न्ति न। न प्रा॒श्जन्ति॑।
प्रा॒श्जन्ति॑ न। प्रा॒श्जन्तीति॑ प्र—अ॒श्जन्ति॑। न जु॒हति॑। जु॒हत्यथ॑। अथ॑ क॒। क॒ ता॑नून॒ग्रम्।
ता॑नून॒ग्रम् प्रति॑। ता॑नून॒ग्रमिति॑ ता॒नू—न॒ग्रम्। प्रति॑ तिष्ठति। ति॒ष्ठतीति॑। इति॑ प्र॒जाप॑तौ। प्र॒जा-
प॑तौ मन॑सि। प्र॒जाप॑ता॒विति॑ प्र॒जा—प॑तौ। मन॑सीति॑। इति॑ ब्रूया॑त्। ब्रूया॑त् त्रिः। त्रि॒रव॑। अव॑
जिघ्रे॑त्। जिघ्रे॑त् प्र॒जाप॑तौ। प्र॒जाप॑तौ त्वा। प्र॒जाप॑ता॒विति॑ प्र॒जा—प॑तौ। त्वा॒ मन॑सि। मन॑सि
जुहो॑मि। जुहो॑मीति॑। इत्ये॒षा। ए॒षा वै। वै ता॑नून॒ग्रस्य॑। ता॑नून॒ग्रस्य॑ प्रति॒ष्ठा। ता॑नून॒ग्रस्येति॑

तानू—नग्रस्य। प्रतिष्ठा यः। प्रतिष्ठेति प्रति—स्था। य एवम्। एवँवेद। वेद प्रति। प्रत्येव।
 एव तिष्ठति। तिष्ठति यः। यो वै ॥ [६] ॥ वा अदध्वर्योः। अदध्वर्योः प्रतिष्ठाम्। प्रति-
 ष्ठाँवेद। प्रतिष्ठामिति प्रति—स्थाम्। वेद प्रति। प्रत्येव। एव तिष्ठति। तिष्ठति यतः। यतो
 मन्येत। मन्येतानभिक्रम्य। अनभिक्रम्य होष्यामि। अनभिक्रम्येत्यनभि—क्रम्य। होष्यामीति।
 इति तत्। तत् तिष्ठन्। तिष्ठन्ना। आ श्रावयेत्। श्रावयेदेषा। एषा वै। वा अदध्वर्योः। अदध्वर्योः
 प्रतिष्ठा। प्रतिष्ठा यः। प्रतिष्ठेति प्रति—स्था। य एवम्। एवँवेद। वेद प्रति। प्रत्येव। एव
 तिष्ठति। तिष्ठति यत्। यदभिक्रम्य। अभिक्रम्य जुहुयात्। अभिक्रम्येत्यभि—क्रम्य। जुहुयात्
 प्रतिष्ठायः। प्रतिष्ठाय इयात्। प्रतिष्ठाय इति प्रति—स्थायः। इयात् तस्मात्। तस्मात् समा-
 नत्र। समानत्र तिष्ठता। तिष्ठता होतव्यम्। होतव्यम् प्रतिष्ठित्यै। प्रतिष्ठित्यै यः। प्रतिष्ठित्या इति
 प्रति—स्थित्यै। यो वै। वा अदध्वर्योः। अदध्वर्योः स्वम्। स्वँवेद। वेद स्ववान्। स्ववानेव।
 स्ववानिति स्व—वान्। एव भवति। भवति सुक्। सुग् वै। वा अस्य। अस्य स्वम्। स्वँवा-
 यव्यम्। वायव्यमस्य। अस्य स्वम् ॥ [७] ॥ स्वम् चमसः। चमसोऽस्य। अस्य स्वम्।
 स्वँयत्। यद् वायव्यम्। वायव्यँवा। वा चमसम्। चमसँवा। वाऽनन्वारभ्य। अनन्वार-
 भ्याश्रावयेत्। अनन्वारभ्येत्यननु—आरभ्य। आश्रावयेत् स्वात्। आश्रावयेदित्या—श्रावयेत्।
 स्वादिंयात्। इयात् तस्मात्। तस्मादन्वारभ्य। अन्वारभ्याश्राव्यम्। अन्वारभ्येत्यनु—आरभ्य।
 आश्राव्यँ स्वात्। आश्राव्यमित्या—श्राव्यम्। स्वादेव। एव न। नैति। एति यः। यो वै।
 वै सोमम्। सोममप्रतिष्ठाप्य। अप्रतिष्ठाप्य स्तोत्रम्। अप्रतिष्ठाप्येत्यप्रति—स्थाप्य। स्तोत्रमु-
 पाकरोति। उपाकरोत्यप्रतिष्ठितः। उपाकरोतीत्युप—आकरोति। अप्रतिष्ठितः सोमः। अप्र-
 तिष्ठित इत्यप्रति—स्थितः। सोमो भवति। भवत्यप्रतिष्ठितः। अप्रतिष्ठितः स्तोमः। अप्रति-
 ष्ठित इत्यप्रति—स्थितः। स्तोमोऽप्रतिष्ठितानि। अप्रतिष्ठितान्युक्थानि। अप्रतिष्ठितानीत्यप्रति—
 स्थितानि। उक्थान्यप्रतिष्ठितः। अप्रतिष्ठतो यजमानः। अप्रतिष्ठित इत्यप्रति—स्थितः। यजमानो
 ऽप्रतिष्ठितः। अप्रतिष्ठितोऽदध्वर्युः। अप्रतिष्ठित इत्यप्रति—स्थितः। अदध्वर्युर् वायव्यम्। वाय-
 व्यँवै। वै सोमस्य। सोमस्य प्रतिष्ठा। प्रतिष्ठा चमसः। प्रतिष्ठेति प्रति—स्था। चमसोऽस्य।
 अस्य प्रतिष्ठा। प्रतिष्ठा सोमः। प्रतिष्ठेति प्रति—स्था। सोमः स्तोमस्य। स्तोमस्य स्तोमः। स्तोम

उक्थानाम्। उक्थानाम् ग्रहम्। ग्रहँवा। वा गृहीत्वा। गृहीत्वा चमसम्। चमसँवा। वोन्नीय।
उन्नीय स्तोत्रम्। उन्नीयेत्युत्—नीय। स्तोत्रमुपाकुर्यात्। उपाकुर्यात् प्रति। उपाकुर्यादित्युप—
आकुर्यात्। प्रत्येव। एव सोमम्। सोमं३ स्थापयति। स्थापयति प्रति। प्रति स्तोमम्। स्तोमम्
प्रति। प्रत्युक्थानि। उक्थानि प्रति। प्रति यजमानः। यजमानस्तिष्ठति। तिष्ठति प्रति। प्रत्य-
दध्वर्युः। अदध्वर्युरित्यदध्वर्युः ॥ [८] ॥

(एव तिष्ठति यो वायव्यमस्य ग्रहँवै कान्नविंशतिश्च)

॥ २ ॥

★

यज्ञवै। वा एतत्। एतत् सम्। सम् भरन्ति। भरन्ति यत्। यत् सोमक्रयण्यै। सोमक्रयण्यै
पदम्। सोमक्रयण्या इति सोम—क्रयण्यै। पदयँज्ञमुखम्। यज्ञमुखं३ हविर्द्धाने। यज्ञमुखमिति
यज्ञ—मुखम्। हविर्द्धाने यर्हि। हविर्द्धाने इति हविः—धाने। यर्हि हविर्द्धाने। हविर्द्धाने
प्राची। हविर्द्धाने इति हविः—धाने। प्राची प्रवर्तयेयुः। प्राची इति प्राची। प्रवर्तयेयुस्तरहि।
प्रवर्तयेयुरिति प्र—वर्तयेयुः। तरहि तेन। तेनार्षम्। अर्षमुप। उपाँज्यात्। आँज्याद् यज्ञ-
मुखे। यज्ञमुख एव। यज्ञमुख इति यज्ञ—मुखे। एव यज्ञम्। यज्ञमनु। अनु सम्। सम् तनोति।
तनोति प्राञ्चम्। प्राञ्चमग्निम्। अग्निम् प्र। प्र हरन्ति। हरन्त्युत्। उत् पत्नीम्। पत्नीमा। आ
नयन्ति। नयन्त्यनु। अन्वनाँसि। अनाँसि प्र। प्र वर्तयन्ति। वर्तयन्त्यथ। अथ वै। वा
अस्य। अस्यैषः। एष धिष्णियः। धिष्णियो हीयते। हीयते सः। सो ऽनु। अनु ध्यायति।
ध्यायति सः। स ईश्वरः। ईश्वरो रुद्रः। रुद्रो भूत्वा। भूत्वा प्रजाम् ॥ [९] ॥ प्रजाम् पशून्।
प्रजामिति प्र—जाम्। पशून् यजमानस्य। यजमानस्य शमयितोः। शमयितोर् यर्हि। यर्हि
पशुम्। पशुमाप्रीतम्। आप्रीतमुदञ्चम्। आप्रीतमित्या—प्रीतम्। उदञ्चम् नयन्ति। नयन्ति
तरहि। तरहि तस्य। तस्य पशुश्रपणम्। पशुश्रपणं३ हरेत्। पशुश्रपणमिति पशु—श्रपणम्।
हरेत् तेन। तेनैव। एवैनम्। एनम् भागिनम्। भागिनम् करोति। करोति यजमानः। यज-
मानो वै। वा आहवनीयः। आहवनीयो यजमानम्। आहवनीय इत्या—हवनीयः। यजमा-
नँवै। वा एतत्। एतद् वि। वि कर्षन्ते। कर्षन्ते यत्। यदाहवनीयात्। आहवनीयात् पशुश्र-
पणम्। आहवनीयादित्या—हवनीयात्। पशुश्रपणं३ हरन्ति। पशुश्रपणमिति पशु—श्रपणम्।

हरन्ति सः । स वा । वैव । एव स्यात् । स्यान् निर्मन्थ्यम् । निर्मन्थ्यव्वा । निर्मन्थ्यमिति निः—
 मन्थ्यम् । वा कुर्यात् । कुर्याद् यजमानस्य । यजमानस्य सात्मत्वाय । सात्मत्वाय यदि । सात्म-
 त्वायेति सात्म—त्वाय । यदि पशोः । पशोरवदानम् । अवदानम् नश्येत् । अवदानमित्यव-
 दानम् । नश्येदाज्यस्य । आज्यस्य प्रत्याख्यायम् । प्रत्याख्यायमव । प्रत्याख्यायमिति प्रति—
 आख्यायम् । अव द्येत् । द्येथ सा । सैव । एव ततः । ततः प्रायश्चित्तिः । प्रायश्चित्तिर् ये । ये
 पशुम् । पशुर्विमधीरन्न । विमधीरन्यः । विमधीरन्निति वि—मधीरन्न । यस्तान् । तान् काम-
 येत । कामयेतार्तिम् । आर्तिमा । आर्च्छेयुः । ऋच्छेयुरिति । इति कुवित् । कुविदङ्ग । अङ्गेति ।
 इति नमोवृक्तिवत्या । नमोवृक्तिवत्यर्चा । नमोवृक्तिवत्येति नमोवृक्ति—वत्या । ऋचाऽऽग्नीध्रे ।
 आग्नीध्रे जुहुयात् । आग्नीध्र इत्याग्नि—इध्रे । जुहुयान्नमोवृक्तिम् । नमोवृक्तिमेव । नमोवृक्तिमिति
 नमः—वृक्तिम् । एवैषाम् । एषाँवृङ्क्ते । वृङ्क्ते ताजक् । ताजगार्तिम् । आर्तिमा । आर्च्छन्ति ।
 ऋच्छन्तीत्यृच्छन्ति ॥ ॥ [१०] ॥

(भूत्वा ततः षड्विंशतिश्च)

॥ ३ ॥

★

प्रजापतेर् जायमानाः । प्रजापतेरिति प्रजा—पतेः । जायमानाः प्रजाः । प्रजा जाताः । प्रजा
 इति प्र—जाः । जाताश्च । च याः । या इमाः । इमा इतीमाः ॥ तस्मै प्रति । प्रति प्र । प्र वेदय ।
 वेदय चिकित्वान् । चिकित्वाः अनु । अनु मन्यताम् । मन्यतामिति मन्यताम् ॥ इमम् पशुम् ।
 पशुम् पशुपते । पशुपते ते । पशुपत इति पशु—पते । ते अद्य । अद्य बद्धामि । बद्धाम्यग्ने ।
 अग्ने सुकृतस्य । सुकृतस्य मद्ध्ये । सुकृतस्येति सु—कृतस्य । मद्ध्य इति मद्ध्ये ॥ अनु मन्यस्व ।
 मन्यस्व सुयजा । सुयजा यजाम । सुयजेति सु—यजा । यजाम जुष्टम् । जुष्टम् देवानाम् । देवा-
 नामिदम् । इदमस्तु । अस्तु हव्यम् । हव्यमिति हव्यम् ॥ प्रजानन्तः प्रति । प्रजानन्त इति प्र—
 जानन्तः । प्रति गृह्णन्ति । गृह्णन्ति पूर्वे । पूर्वे प्राणम् । प्राणमङ्गेभ्यः । प्राणमिति प्र—अनम् ।
 अङ्गेभ्यः परि । पर्याचरन्तम् । आचरन्तमित्या—चरन्तम् ॥ सुवर्ग्याहि । सुवर्गमिति सुवः—
 गम् । याहि पथिभिः । पथिभिर् देवानैः । पथिभिरिति पथि—भिः । देवानैरोषधीषु । देवया-
 नैरिति देव—यानैः । ओषधीषु प्रति । प्रति तिष्ठ । तिष्ठा शरीरैः । शरीरैरिति शरीरैः ॥ येषा-

मीशे। ईशे पशुपतिः। ॥ [११] ॥ पशुपतिः पशूनाम्। पशुपतिरिति पशु—पतिः। पशूनाम् चतुष्पदाम्। चतुष्पदामुत। चतुष्पदामिति चतुः—पदाम्। उत च। च द्विपदाम्। द्विपदामिति द्वि—पदाम्॥ निष्क्रीतोऽयम्। निष्क्रीत इति निः—क्रीतः। अयय्यज्ञियम्। यज्ञियम् भागम्। भागमेतु। एतु रायः। रायस्पोषाः। पोषा यजमानस्य। यजमानस्य सन्तु। सन्त्विति सन्तु॥ ये बद्ध्यमानम्। बद्ध्यमानमनु। अनु बद्ध्यमानाः। बद्ध्यमाना अभ्यैख्वन्त। अभ्यैख्वन्त मनसा। अभ्यैख्वन्तेत्यभि—ऐख्वन्त। मनसा चख्वषुषा। चख्वषुषा च। चेति च॥ अग्निस्तान्। तां अग्रे। अग्रे प्र। प्र मुमोक्तु। मुमोक्तु देवः। देवः प्रजापतिः। प्रजापतिः प्रजया। प्रजापतिरिति प्रजा—पतिः। प्रजया सव्विदानः। प्रजयेति प्र—जया। सव्विदान इति सं—विदानः॥ य आरण्याः। आरण्याः पशवः। पशवो विश्वरूपाः। विश्वरूपा विरूपाः। विश्वरूपा इति विश्व—रूपाः। विरूपाः सन्तः। विरूपा इति वि—रूपाः। सन्तो बहुधा। बहुधैकरूपाः। बहुधेति बहु—धा। एकरूपा इत्येक—रूपाः॥ वायुस्तान्। तां अग्रे। अग्रे प्र। प्र मुमोक्तु। मुमोक्तु देवः। देवः प्रजापतिः। प्रजापतिः प्रजया। प्रजापतिरिति प्रजा—पतिः। प्रजया सव्विदानः। प्रजयेति प्र—जया। सव्विदान इति सं—विदानः॥ प्रमुञ्चमाना भुवनस्य। प्रमुञ्चमाना इति प्र—मुञ्चमानाः। ॥ [१२] ॥ भुवनस्य रेतः। रेतो गातुम्। गातुम् धत्त। धत्त यजमानाय। यजमानाय देवाः। देवा इति देवाः॥ उपाकृतं शशमानम्। उपाकृतमित्युप—आकृतम्। शशमानय्यत्। यदस्थात्। अस्थाज् जीवम्। जीवम् देवानाम्। देवानामपि। अप्येतु। एतु पार्थः। पार्थ इति पार्थः॥ नाना प्राणः। प्राणो यजमानस्य। प्राण इति प्र—अनः। यजमानस्य पशुना। पशुना यज्ञः। यज्ञो देवेभिः। देवेभिः सह। सह देवानः। देवान इति देव—यानः॥ जीवम् देवानाम्। देवानामपि। अप्येतु। एतु पार्थः। पार्थः सत्याः। सत्याः सन्तु। सन्तु यजमानस्य। यजमानस्य कामाः। कामा इति कामाः॥ यत् पशुः। पशुर् मायुम्। मायुमकृत। अकृतोरः। उरो वा। वा पद्भिः। पद्भिर्वाहते। पद्भिरिति पत्—भिः। आहत इत्या—हते॥ अग्निर् मा। मा तस्मात्। तस्मादेनसः। एनसो विश्वात्। विश्वान् मुञ्चतु। मुञ्चत्वहंसः। अहंस इत्यहंसः॥ शमितार उपेतन। उपेतन यज्ञम्। उपेतनेत्युप—एतन। यज्ञम् देवेभिः। ॥ [१३] ॥ देवेभिरिन्वितम्। इन्वितमितीन्वितम्॥ पाशात् पशुम्। पशुम् प्र। प्र मुञ्चत। मुञ्चत बन्धात्। बन्धाद् यज्ञपतिम्।

यज्ञपतिम् परि। यज्ञपतिमिति यज्ञ—पतिम्। परीति परि॥ अदितिः पाशम्। पाशम् प्र। प्र मुमोक्तु। मुमोक्तवेतम्। एतम् नमः। नमः पशुभ्यः। पशुभ्यः पशुपतये। पशुभ्य इति पशु—भ्यः। पशुपतये करोमि। पशुपतय इति पशु—पतये। करोमीति करोमि॥ अरातीयन्तमधरम्। अधरम् कृणोमि। कृणोमि यम्। यम् द्विष्मः। द्विष्मस्तस्मिन्। तस्मिन् प्रति। प्रति मुञ्चामि। मुञ्चामि पाशम्। पाशमिति पाशम्॥ त्वामु। उ ते। ते दधिरे। दधिरे हव्यवाहम्। हव्यवाहं श्रुतङ्कर्तारम्। हव्यवाहमिति हव्य—वाहम्। श्रुतङ्कर्तारमुत। श्रुतङ्कर्तारमिति श्रुतम्—कर्तारम्। उत यज्ञियम्। यज्ञियम् च। चेति च॥ अग्ने सदरुषः। सदरुषः सतनुः। सदरुष इति स—दरुषः। सतनुरुहि। सतनुरिति स—तनुः। हि भूत्वा। भूत्वाऽथ। अथ हव्या। हव्या जातवेदः। जातवेदो जुषस्व। जातवेद इति जात—वेदः। जुषस्वेति जुषस्व॥ जातवेदो वपया। जातवेद इति जात—वेदः। वपया गच्छ। गच्छ देवान्। देवान् त्वम्। त्वं हि। हि होता। होता प्रथमः। प्रथमो बभूथ। बभूथेति बभूथ॥ घृतेन त्वम्। त्वम् तनुवः। तनुवो वर्द्धयस्व। वर्द्धयस्व स्वाहाकृतम्। स्वाहाकृतं हविः। स्वाहाकृतमिति स्वाहा—कृतम्। हविरदन्तु। अदन्तु देवाः। देवा इति देवाः॥ स्वाहा देवेभ्यः। देवेभ्यो देवेभ्यः। देवेभ्यः स्वाहा। स्वाहेति स्वाहा॥ ॥ [१४] ॥

(ईशे प्रमुञ्चमाना यज्ञं त्वं षोडश च)

॥ ४ ॥

★

प्राजापत्या वै। प्राजापत्या इति प्राजा—पत्याः। वै पशवः। पशव स्तेषाम्। तेषां रुद्रः। रुद्रोऽधिपतिः। अधिपतिर् यत्। अधिपतिरित्यधि—पतिः। यदेताभ्याम्। एताभ्यामुपाकरोति। उपाकरोति ताभ्याम्। उपाकरोतीत्युप—आकरोति। ताभ्यामेव। एवैनम्। एनम् प्रतिप्रोच्य। प्रतिप्रोच्या। प्रतिप्रोच्येति प्रति—प्रोच्य। आ लभते। लभत आत्मनः। आत्मनोऽनाव्रस्काय। अनाव्रस्काय द्वाभ्याम्। अनाव्रस्कायेत्यना—व्रस्काय। द्वाभ्यामुपाकरोति। उपाकरोति द्विपात्। उपाकरोतीत्युप—आकरोति। द्विपाद् यजमानः। द्विपादिति द्वि—पात्। यजमानः प्रतिष्ठित्यै। प्रतिष्ठित्या उपाकृत्य। प्रतिष्ठित्या इति प्रति—स्थित्यै। उपाकृत्य पञ्च। उपाकृत्येत्युप—आकृत्य। पञ्च जुहोति। जुहोति पाङ्क्ताः। पाङ्क्ताः पशवः। पशवः पशून्। पशू-

नेव। एवाव। अव रुन्धे। रुन्धे मृत्यवे। मृत्यवे वै। वा एषः। एष नीयते। नीयते यत्। यत् पशुः। पशुस्तम्। तम् यत्। यदन्वारभेत। अन्वारभेत प्रमायुकः। अन्वारभेतेत्यनु—आरभेत। प्रमायुको यजमानः। प्रमायुक इति प्र—मायुकः। यजमानः स्यात्। स्यान् नाना। नाना प्राणः। प्राणो यजमानस्य। प्राण इति प्र—अनः। यजमानस्य पशुना। पशुनेति। इत्याह। आह व्यावृत्त्यै। व्यावृत्त्यै यत्। व्यावृत्त्या इति वि—आवृत्त्यै ॥ [१५] ॥ यत् पशुः। पशुर् मायुम्। मायुमकृत। अकृतेति। इति जुहोति। जुहोति शान्त्यै। शान्त्यै शमितारः। शमितार उपेतन। उपेतनेति। उपेतनेत्युप—एतन। इत्याह। आह यथायजुः। यथायजुरेव। यथायजुरिति यथा—यजुः। एवैतत्। एतद् वपायाम्। वपायावै। वा आहियमाणायाम्। आहियमाणायामग्नेः। आहियमाणायामित्या—हियमाणायाम्। अग्नेर् मेधः। मेधोऽप। अप क्रामति। क्रामति त्वाम्। त्वामु। उ ते। ते दधिरे। दधिरे हव्यवाहम्। हव्यवाहमिति। हव्यवाहमिति हव्य—वाहम्। इति वपाम्। वपामभि। अभि जुहोति। जुहोत्यग्नेः। अग्नेरेव। एव मेधम्। मेधमव। अव रुन्धे। रुन्धेऽथो। अथो श्रुतत्वाय। अथो इत्यथो। श्रुतत्वाय पुरस्तात्, स्वाहाकृतयः। श्रुतत्वायेति श्रुत—त्वाय। पुरस्तात् स्वाहाकृतयो वै। पुरस्तात्, स्वाहाकृतय इति पुरस्तात्—स्वाहाकृतयः। वा अन्ये। अन्ये देवाः। देवा उपरिष्ठात् स्वाहाकृतयः। उपरिष्ठात् स्वाहाकृतयोऽन्ये। उपरिष्ठात् स्वाहाकृतय इत्युपरिष्ठात्—स्वाहाकृतयः। अन्ये स्वाहा। स्वाहा देवेभ्यः। देवेभ्यो देवेभ्यः। देवेभ्यः स्वाहा। स्वाहेति। इत्यभितः। अभितो वपाम्। वपाम् जुहोति। जुहोति तान्। तानेव। एवोभयान्। उभयान् प्रीणाति। प्रीणातीति प्रीणाति ॥ [१६] ॥

(व्यावृत्त्या अभितो वपां पञ्च च)

॥ ५ ॥

★

यो वै। वा अयथादेवतम्। अयथादेवतयज्ञम्। अयथादेवतमित्ययथा—देवतम्। यज्ञमुपचरति। उपचरत्या। उपचरतीत्युप—चरति। आ देवताभ्यः। देवताभ्यो वृश्च्यते। वृश्च्यते पापीयान्। पापीयान् भवति। भवति यः। यो यथादेवतम्। यथादेवतम् न। यथादेवतमिति यथा—देवतम्। न देवताभ्यः। देवताभ्य आ। आ वृश्च्यते। वृश्च्यते वसीयान्। वसीयान् भवति। भवत्याग्नेय्या। आग्नेय्यर्चा। ऋचाऽऽग्नीध्रम्। आग्नीध्रमभि। आग्नीध्रमित्याग्नि—इध्रम्। अभि

मृशेत्। मृशेद् वैष्णव्या। वैष्णव्या हविर्द्धानम्। हविर्द्धानमाग्नेय्या। हविर्द्धानमिति हविः—
 धानम्। आग्नेय्या स्रुचः। स्रुचो वायव्या। वायव्या वायव्यानि। वायव्यान्यैन्द्रिया। ऐन्द्रिया
 सदः। सदो यथादेवतम्। यथादेवतमेव। यथादेवतमिति यथा—देवतम्। एव यज्ञम्। यज्ञ-
 मुप। उप चरति। चरति न। न देवताभ्यः। देवताभ्य आ। आ वृश्च्यते। वृश्च्यते वसीयान्।
 वसीयान् भवति। भवति युनज्मि। युनज्मि ते। ते पृथिवीम्। पृथिवीम् ज्योतिषा। ज्योतिषा
 सह। सह युनज्मि। युनज्मि वायुम्। वायुमन्तरिक्षेण। अन्तरिक्षेण ते ॥ [१७] ॥ ते
 सह। सह युनज्मि। युनज्मि वाचम्। वाचं सह। सह सूर्येण। सूर्येण ते। ते युनज्मि।
 युनज्मि तिस्रः। तिस्रो विपृचः। विपृचः सूर्यस्य। विपृच इति वि—पृचः। सूर्यस्य ते। त
 इति ते॥ अग्निर् देवता। देवता गायत्री। गायत्री छन्दः। छन्द उपांशोः। उपांशोः
 पात्रम्। उपांशोरित्युप—अंशोः। पात्रमसि। असि सोमः। सोमो देवता। देवता त्रिष्टुप्।
 त्रिष्टुप् छन्दः। छन्दोऽन्तर्यामस्य। अन्तर्यामस्य पात्रम्। अन्तर्यामस्येत्यन्तः—यामस्य। पात्र-
 मसि। असीन्द्रः। इन्द्रो देवता। देवता जगती। जगती छन्दः। छन्द इन्द्रवायुवोः। इन्द्रवा-
 युवोः पात्रम्। इन्द्रवायुवोरितिन्द्र—वायुवोः। पात्रमसि। असि बृहस्पतिः। बृहस्पतिर् देवता।
 देवताऽनुष्टुप्। अनुष्टुप् छन्दः। अनुष्टुबित्यनु—स्तुप्। छन्दो मित्रावरुणयोः। मित्रावरुणयोः
 पात्रम्। मित्रावरुणयोरिति मित्रा—वरुणयोः। पात्रमसि। अस्यश्विनौ। अश्विनौ देवता। देवता
 पङ्क्तिः। पङ्क्तिश्छन्दः। छन्दोऽश्विनौ। अश्विनोः पात्रम्। पात्रमसि। असि सूर्यः। सूर्यो
 देवता। देवता बृहती। बृहती छन्दः ॥ [१८] ॥ छन्दः शुक्रस्य। शुक्रस्य पात्रम्। पात्र-
 मसि। असि चन्द्रमाः। चन्द्रमा देवता। देवता सतोबृहती। सतोबृहती छन्दः। सतोबृहतीति
 सतः—बृहती। छन्दो मन्थिनः। मन्थिनः पात्रम्। पात्रमसि। असि विश्वे। विश्वे देवाः। देवा
 देवता। देवतोष्णिहा। उष्णिहा छन्दः। छन्द आग्रयणस्य। आग्रयणस्य पात्रम्। पात्रमसि।
 असीन्द्रः। इन्द्रो देवता। देवता ककुत्। ककुच्छन्दः। छन्द उक्थानाम्। उक्थानाम् पात्रम्।
 पात्रमसि। असि पृथिवी। पृथिवी देवता। देवता विराट्। विराट् छन्दः। विराडिति वि—राट्।
 छन्दो ध्रुवस्य। ध्रुवस्य पात्रम्। पात्रमसि। असीत्यसि ॥ [१९] ॥

(अन्तरिक्षेण बृहती त्रयस्त्रिंशच्च)

॥ ६ ॥

इष्टर्गो वै । वा अदध्वर्युः । अदध्वर्युर्यजमानस्य । यजमानस्येष्टर्गः । इष्टर्गः खलु । खलु वै ।
 वै पूर्वः । पूर्वोऽर्घुः । अर्घुः र्षीयते । र्षीयत आसन्यात् । आसन्यान् मा । मा मन्त्रात् । मन्त्रात्
 पाहि । पाहि कस्याः । कस्याश्चित् । चिदभिश्स्त्याः । अभिश्स्त्या इति । अभिश्स्त्या इत्यभि—
 शस्त्याः । इति पुरा । पुरा प्रातरनुवाकात् । प्रातरनुवाकाज् जुहुयात् । प्रातरनुवाकादिति प्रातः—
 अनुवाकात् । जुहुयादात्मने । आत्मन एव । एव तत् । तददध्वर्युः । अदध्वर्युः पुरस्तात् । पुर-
 स्ताच्छर्म । शर्म नह्यते । नह्यते ऽनार्त्यै । अनार्त्यै सव्वेशाय । सव्वेशाय त्वा । सव्वेशायेति सम्—
 वेशाय । त्वोपवेशाय । उपवेशाय त्वा । उपवेशायेत्युप—वेशाय । त्वा गायत्रियाः । गायत्रिया
 स्त्रिष्टुभः । त्रिष्टुभो जगत्याः । जगत्या अभिभूत्यै । अभिभूत्यै स्वाहा । अभिभूत्या इत्यभि—
 भूत्यै । स्वाहा प्राणापानौ । प्राणापानौ मृत्योः । प्राणापानाविति प्राण—अपानौ । मृत्योर् मा ।
 मा पातम् । पातम् प्राणापानौ । प्राणापानौ मा । प्राणापानाविति प्राण—अपानौ । मा मा । मा
 हासिष्टम् । हासिष्टम् देवतासु । देवतासु वै । वा एते । एते प्राणापानयोः । प्राणापानयोर् व्याय-
 च्छन्ते । प्राणापानयोरिति प्राण—अपानयोः । ॥ [२०] ॥ व्यायच्छन्ते येषाम् । व्यायच्छन्त
 इति वि—आयच्छन्ते । येषां सोमः । सोमः समृच्छते । समृच्छते सव्वेशाय । समृच्छत इति
 सम्—च्छते । सव्वेशाय त्वा । सव्वेशायेति सं—वेशाय । त्वोपवेशाय । उपवेशाय त्वा । उप-
 वेशायेत्युप—वेशाय । त्वेति । इत्याह । आह छन्दांसि । छन्दांसि वै । वै सव्वेशः । सव्वेश
 उपवेशः । सव्वेश इति सं—वेशः । उपवेश छन्दोभिः । उपवेश इत्युप—वेशः । छन्दोभि-
 रेव । छन्दोभिरिति छन्दः—भिः । एवास्य । अस्य छन्दांसि । छन्दांसि वृङ्क्ते । वृङ्क्ते प्रेति-
 वन्ति । प्रेतिवन्त्याज्यानि । प्रेतिवन्तीति प्रेति—वन्ति । आज्यानि भवन्ति । भवन्त्यभिजित्यै ।
 अभिजित्यै मरुत्वतीः । अभिजित्या इत्यभि—जित्यै । मरुत्वतीः प्रतिपदः । प्रतिपदो विजित्यै ।
 प्रतिपद इति प्रति—पदः । विजित्या उभे । विजित्या इति वि—जित्यै । उभे बृहद्रथन्तरे । उभे
 इत्युभे । बृहद्रथन्तरे भवतः । बृहद्रथन्तरे इति बृहत्—रथन्तरे । भवत इयम् । इयव्वाव । वाव
 रथन्तरम् । रथन्तरमसौ । रथन्तरमिति रथम्—तरम् । असौ बृहत् । बृहदाभ्याम् । आभ्या-
 मेव । एवैनम् । एनमन्तः । अन्तरेति । एत्यद्य । अद्य वाव । वाव रथन्तरम् । रथन्तरं श्वः ।

रथन्तरमिति रथम्—तरम्। श्वो बृहत्। बृहदद्याश्वात्। अद्याश्वादेव। अद्याश्वादित्यद्य—श्वात्।
 एवैनम्। एनमन्तः। अन्तरेति। एति भूतम्। भूतव्वाव। ॥ [२१] ॥ वाव रथन्तरम्। रथ-
 न्तरम् भविष्यत्। रथन्तरमिति रथम्—तरम्। भविष्यद् बृहत्। बृहद् भूतात्। भूताच्च। चैव।
 एवैनम्। एनम् भविष्यतः। भविष्यतश्च। चान्तः। अन्तरेति। एति परिमितम्। परिमितव्वाव।
 परिमितमिति परि—मितम्। वाव रथन्तरम्। रथन्तरमपरिमितम्। रथन्तरमिति रथम्—तरम्।
 अपरिमितम् बृहत्। अपरिमितमित्यपरि—मितम्। बृहत् परिमितात्। परिमिताच्च। परिमिता-
 दिति परि—मितात्। चैव। एवैनम्। एनमपरिमितात्। अपरिमिताच्च। अपरिमितादित्यपरि—
 मितात्। चान्तः। अन्तरेति। एति विश्वामित्रजमदग्नी। विश्वामित्रजमदग्नी वसिष्ठेन। विश्वामि-
 त्रजमदग्नी इति विश्वामित्र—जमदग्नी। वसिष्ठेना, स्पर्द्धेताम्। अस्पर्द्धेताः सः। स एतत्। एतज्-
 जमदग्निः। जमदग्निर् विहव्यम्। विहव्यमपश्यत्। विहव्यमिति वि—हव्यम्। अपश्यत् तेन।
 तेन वै। वै सः। स वसिष्ठस्य। वसिष्ठस्येन्द्रियम्। इन्द्रियव्वीर्यम्। वीर्यमवृङ्क्त। अवृङ्क्त यत्।
 यद् विहव्यम्। विहव्यः शस्यते। विहव्यमिति वि—हव्यम्। शस्यत इन्द्रियम्। इन्द्रियमेव।
 एव तत्। तद् वीर्यम्। वीर्ययजमानः। यजमानो भ्रातृव्यस्य। भ्रातृव्यस्य वृङ्क्ते। वृङ्क्ते
 यस्य। यस्य भूयाः सः। भूयाः सो यज्ञक्रतवः। यज्ञक्रतव इति। यज्ञक्रतव इति यज्ञ—क्रतवः।
 इत्याहुः। आहुः सः। स देवताः। देवता वृङ्क्ते। वृङ्क्त इति। इति यदि। यद्यग्निष्टोमः। अग्नि-
 ष्टोमः सोमः। अग्निष्टोम इत्यग्नि—स्तोमः। सोमः परस्तात्। परस्ताथ स्यात्। स्यादुक्थ्यम्।
 उक्थ्यम् कुर्वीत। कुर्वीत यदि। यद्युक्थ्यः। उक्थ्यः स्यात्। स्यादतिरात्रम्। अतिरात्रम् कुर्वीत।
 अतिरात्रमित्यति—रात्रम्। कुर्वीत यज्ञक्रतुभिः। यज्ञक्रतुभिरेव। यज्ञक्रतुभिरिति यज्ञक्रतु-
 भिः। एवास्य। अस्य देवताः। देवता वृङ्क्ते। वृङ्क्ते वसीयान्। वसीयान् भवति। भवतीति
 भवति॥ ॥ [२२] ॥

(प्राणापानयौ भूतं वृङ्क्ते ऽष्टाविंशतिश्च)

॥ ७ ॥

निग्राभ्याः स्थ। निग्राभ्या इति नि—ग्राभ्याः। स्थ देवश्रुतः। देवश्रुत आयुः। देवश्रुत इति
 देव—श्रुतः। आयुर् मे। मे तर्पयत्। तर्पयत् प्राणम्। प्राणम् मे। प्राणमिति प्र—अनम्। मे

तर्पयत। तर्पयतापानम्। अपानम् मे॥ अपानमित्यप—अनम्। मे तर्पयत। तर्पयत व्यानम्।
 व्यानम् मे॥ व्यानमिति वि—अनम्। मे तर्पयत। तर्पयत चर्बुः। चर्बुर् मे। मे तर्प-
 यत। तर्पयत श्रोत्रम्। श्रोत्रम् मे। मे तर्पयत। तर्पयत मनः। मनो मे। मे तर्पयत। तर्पयत
 वाचम्। वाचम् मे। मे तर्पयत। तर्पयतात्मानम्। आत्मानम् मे। मे तर्पयत। तर्पयताङ्गानि।
 अङ्गानि मे। मे तर्पयत। तर्पयत प्रजाम्। प्रजाम् मे॥ प्रजामिति प्र—जाम्। मे तर्पयत। तर्प-
 यत पशून्। पशून् मे॥ मे तर्पयत। तर्पयत गृहान्। गृहान् मे॥ मे तर्पयत। तर्पयत गणान्।
 गणान् मे॥ मे तर्पयत। तर्पयत सर्वगणम्। सर्वगणम् मा। सर्वगणमिति सर्व—गणम्। मा
 तर्पयत। तर्पयत तर्पयत। तर्पयत मा। मा गणाः। ॥ [२३] ॥ गणा मे॥ मे मा। मा वि।
 वि तृषन्न। तृषन्नोषधयः। ओषधयो वै। वै सोमस्य। सोमस्य विशः। विशो विशः। विशः
 खलु। खलु वै। वै राज्ञः। राज्ञः प्रदातोः। प्रदातोरीश्वराः। प्रदातोरिति प्र—दातोः। ईश्वरा
 ऐन्द्रः। ऐन्द्रः सोमः। सोमोऽवीवृधम्। अवीवृधँवः। वो मनसा। मनसा सुजाताः। सुजाता
 ऋतप्रजाताः। सुजाता इति सु—जाताः। ऋतप्रजाता भगो॥ ऋतप्रजाता इत्यृत—प्रजाताः।
 भग इत्। इद् वः। वः स्याम। स्यामेति स्याम॥ इन्द्रेण देवीः। देवीर् वीरुधः। वीरुधः
 सँव्विदानाः। सँव्विदाना अनु। सँव्विदाना इति सम्—विदानाः। अनु मन्यन्ताम्। मन्यन्तां
 सर्वनाय। सर्वनाय सोमम्। सोममिति। इत्याह। आहौषधीभ्यः। ओषधीभ्य एव। ओषधीभ्य
 इत्योषधि—भ्यः। एवैनम्। एनः स्वायै॥ स्वायै विशः। विशः स्वायै॥ स्वायै देवतायै। देव-
 तायै निर्याच्य। निर्याच्याभि। निर्याच्येति निः—याच्य। अभि षुणोति। सुनोति यः। यो वै।
 वै सोमस्य। सोमस्याभिषूयमाणस्य। अभिषूयमाणस्य प्रथमः। अभिषूयमाणस्येत्यभि—सूय-
 मानस्य। ॥ [२४] ॥ प्रथमोऽशुः। अशुः स्कन्दति। स्कन्दति सः। स ईश्वरः। ईश्वर
 इन्द्रियम्। इन्द्रियवैर्यम्। वीर्यम् प्रजाम्। प्रजाम् पशून्। प्रजामिति प्र—जाम्। पशून्यजमा-
 नस्य। यजमानस्य निरूहन्तोः। निरूहन्तोस्तम्। निरूहन्तोरिति निः—हन्तोः। तमभि। अभि
 मन्त्रयेत। मन्त्रयेता। आ मा॥ माऽस्कान्। अस्कान्त् सह। सह प्रजया॥ प्रजया सह। प्रज-
 येति प्र—जया॥ सह रायः। रायस्पोषेण। पोषेणेन्द्रियम्। इन्द्रियम् मे॥ मे वीर्यम्। वीर्यम्
 मा। मा निः। निर् वधीः। वधीरिति। इत्याशिषम्। आशिषमेव। आशिषमित्या—शिषम्।

एवैताम्। एतामा। आ शास्ते। शास्त इन्द्रियस्य। इन्द्रियस्य वीर्यस्य। वीर्यस्य प्रजायै। प्रजायै पशूनाम्। प्रजाया इति प्र—जायै। पशूनामनिर्घाताय। अनिर्घाताय द्रप्सः। अनिर्घातायेत्यनिः—घाताय। द्रप्सश्चस्कन्द। चस्कन्द पृथिवीम्। पृथिवीमनु। अनु द्याम्। द्यामिमम्। इमम् च। च योनिम्। योनिमनु। अनु यः। यश्च। च पूर्वः। पूर्व इति पूर्वः॥ तृतीय्य्योनिम्। योनि मनु। अनु सञ्चरन्तम्। सञ्चरन्तम् द्रप्सम्। सञ्चरन्तमिति सम्—चरन्तम्। द्रप्सम् जुहोमि। जुहोम्यनु। अनु सप्त। सप्त होत्राः। होत्रा इति होत्राः॥ ॥ [२५] ॥

(तर्पयन्त मा ऽभिषूयमाणस्य यश्च दशं च)

॥ ८ ॥

यो वै। वै देवान्। देवान् देवयशसेन। देवयशसेनार्पयति। देवयशसेनेति देव—यशसेन। अर्पयति मनुष्यान्। मनुष्यान् मनुष्ययशसेन। मनुष्ययशसेन देवयशसी। मनुष्ययशसेनेति मनुष्य—यशसेन। देवयशस्येव। देवयशसीति देव—यशसी। एव देवेषु। देवेषु भवति। भवति मनुष्ययशसी। मनुष्ययशसी मनुष्येषु। मनुष्ययशसीति मनुष्य—यशसी। मनुष्येषु यान्। यान् प्राचीनम्। प्राचीनमाग्रयणात्। आग्रयणाद् ग्रहान्। ग्रहान् गृहीयात्। गृहीयात् तान्। तानुपांशु। उपांशु गृहीयात्। उपांश्वित्युप—अंशु। गृहीयाद् यान्। यानूर्ध्वान्। ऊर्ध्वांस्तान्। तानुपब्दिमतः। उपब्दिमतो देवान्। उपब्दिमत इत्युपब्दि—मतः। देवानेव। एव तत्। तद् देवयशसेन। देवयशसेनार्पयति। देवयशसेनेति देव—यशसेन। अर्पयति मनुष्यान्। मनुष्यान् मनुष्ययशसेन। मनुष्ययशसेन देवयशसी। मनुष्ययशसेनेति मनुष्य—यशसेन। देवयशस्येव। देवयशसीति देव—यशसी। एव देवेषु। देवेषु भवति। भवति मनुष्ययशसी। मनुष्ययशसी मनुष्येषु। मनुष्ययशसीति मनुष्य—यशसी। मनुष्येष्वग्निः। अग्निः प्रातस्सवने। प्रातस्सवने पातु। प्रातस्सवन इति प्रातः—सवने। पात्वस्मान्। अस्मान्वैश्वानरः। वैश्वानरो महिना। महिना विश्वशम्भूः। विश्वशम्भूरिति विश्व—शम्भूः॥ स नः। नः पावकः। पावको द्रविणम्। द्रविणम् दधातु। दधात्वायुष्मन्तः॥ ॥ [२६] ॥ आयुष्मन्तः सहभरुषाः। सहभरुषाः स्याम। सहभरुषा इति सह—भरुषाः। स्यामेति स्याम॥ विश्वे देवाः। देवा मरुतः। मरुत इन्द्रः। इन्द्रो अस्मान्। अस्मानस्मिन्। अस्मिन् द्वितीये। द्वितीये सवने। सवने न।

न जह्युः । जह्युरिति जह्युः ॥ आयुष्मन्तः प्रियम् । प्रियमेषाम् । एषाँव्वदन्तः । वदन्तो वयम् ।
 वयम् देवानाम् । देवानाँ सुमतौ । सुमतौ स्याम । सुमताविति सु—मतौ । स्यामेति स्याम ॥
 इदम् तृतीयम् । तृतीयँ सर्वनम् । सर्वनम् कवीनाम् । कवीनामृतेन । ऋतेन ये । ये चमसम् ।
 चमसमैरयन्त । ऐरयन्तेत्यैरयन्त ॥ ते सौधन्वनाः । सौधन्वनाः सुवः । सुवरानशानाः । आन-
 शानाः स्विष्टिम् । स्विष्टिम् नः । स्विष्टिमिति सु—इष्टिम् । नो अभि । अभि वसीयः । वसीयो
 नयन्तु । नयन्त्विति नयन्तु ॥ आयतनवतीर् वै । आयतनवतीरित्यायतन—वतीः । वा अन्याः ।
 अन्या आहुतयः । आहुतयो हूयन्ते । आहुतय इत्या—हुतयः । हूयन्ते ऽनायतनाः । अनायतना
 अन्याः । अनायतना इत्यना—यतनाः । अन्या याः । या आघारवतीः । आघारवती स्ताः ।
 आघारवतीरित्याघार—वतीः । ता आयतनवतीः । आयतनवतीर् याः । आयतनवतीरित्याय-
 तन—वतीः । याः सौम्याः ॥ [२७] ॥ सौम्यास्ताः । ता अनायतनाः । अनायतना ऐन्द्र-
 वायवम् । अनायतना इत्यना—यतनाः । ऐन्द्रवायवमादाय । ऐन्द्रवायवमित्यैन्द्र—वायवम् ।
 आदायाघारम् । आदायेत्या—दाय । आघारमा । आघारमित्या—घारम् । आ घारयेत् । घार-
 येदध्वरः । अदध्वरो यज्ञः । यज्ञो ऽयम् । अयमस्तु । अस्तु देवाः । देवा ओषधीभ्यः । ओष-
 धीभ्यः पशवे । ओषधीभ्य इत्योषधि—भ्यः । पशवे नः । नो जनाय । जनाय विश्वस्मै । विश्वस्मै
 भूताय । भूतायाँदध्वरः । अदध्वरो ऽसि । असि सः । स पिन्वस्व । पिन्वस्व घृतवत् । घृतवद्
 देव । घृतवदिति घृत—वत् । देव सोम । सोमेति । इति सौम्याः । सौम्या एव । एव तत् । तदा-
 हुतीः । आहुतीरायतनवतीः । आहुतीरित्या—हुतीः । आयतनवतीः करोति । आयतनवतीरि-
 त्यायतन—वतीः । करोत्यायतनवान् । आयतनवान् भवति । आयतनवानित्यायतन—वान् ।
 भवति यः । य एवम् । एवँवद । वेदाथो । अथो द्यावापृथिवी । अथो इत्यथो । द्यावापृथिवी
 एव । द्यावापृथिवी इति द्यावा—पृथिवी । एव घृतेन । घृतेन वि । व्युनत्ति । उनत्ति ते । ते व्युत्ते ।
 ते इति ते । व्युत्ते उपजीवनीये । व्युत्ते इति वि—उत्ते । उपजीवनीये भवतः । उपजीवनीये
 इत्युप—जीवनीये । भवत उपजीवनीयः । उपजीवनीयो भवति । उपजीवनीय इत्युप—जीव-
 नीयः । भवति यः ॥ [२८] ॥ य एवम् । एवँवद । वेदैषः । एष ते । ते रुद्र । रुद्र भागः । भागो
 यम् । यम् निरयाचथाः । निरयाचथास्तम् । निरयाचथा इति निः—अयाचथाः । तम् जुषस्व ।

जुष्वस्व विदेः । विदेर् गौपत्यम् । गौपत्यं रायः । रायस्पोषम् । पोषं सुवीर्यम् । सुवीर्यं
 सव्वथ्सरीणाम् । सुवीर्यमिति सु—वीर्यम् । सव्वथ्सरीणां स्वस्तिम् । सव्वथ्सरीणामिति सं—
 वथ्सरीणाम् । स्वस्तिमिति स्वस्तिम् ॥ मनुः पुत्रेभ्यः । पुत्रेभ्यो दायम् । दायवै । व्यभजत् ।
 अभजथ सः । स नाभानेदिष्ठम् । नाभानेदिष्ठम् ब्रह्मचर्यम् । ब्रह्मचर्यव्वसन्तम् । ब्रह्मचर्यमिति
 ब्रह्म—चर्यम् । वसन्तम् निः । निरभजत् । अभजथ सः । स आ । आऽगच्छत् । अगच्छथ सः ।
 सोऽब्रवीत् । अब्रवीत् कथा । कथा मा । मा निः । निरभाक् । अभागिति । इति न । न त्वा ।
 त्वा निः । निरभाखम् । अभाखमिति । इत्यब्रवीत् । अब्रवीदङ्गिरसः । अङ्गिरस इमे । इमे
 सत्रम् । सत्रमासते । आसते ते । ते सुवर्गम् ॥ [२९] ॥ सुवर्गल्लोकम् । सुवर्गमिति सुवः—
 गम् । लोकम् न । न प्र । प्र जानन्ति । जानन्ति तेभ्यः । तेभ्य इदम् । इदम् ब्राह्मणम् । ब्राह्मणम्
 ब्रूहि । ब्रूहि ते । ते सुवर्गम् । सुवर्गल्लोकम् । सुवर्गमिति सुवः—गम् । लोकय्यन्तः । यन्तो ये ।
 य एषाम् । एषाम् पशवः । पशव स्तान् । तांस्तु । ते दास्यन्ति । दास्यन्तीति । इति तत् ।
 तदेभ्यः । एभ्योऽब्रवीत् । अब्रवीत् ते । ते सुवर्गम् । सुवर्गल्लोकम् । सुवर्गमिति सुवः—गम् ।
 लोकय्यन्तः । यन्तो ये । य एषाम् । एषाम् पशवः । पशव आसन्न । आसन् तान् । तानस्मै ।
 अस्मा अददुः । अददुस्तम् । तम् पशुभिः । पशुभिश्चरन्तम् । पशुभिरिति पशु—भिः । चरन्त्य-
 ज्ञवास्तौ । यज्ञवास्तौ रुद्रः । यज्ञवास्ताविति यज्ञ—वास्तौ । रुद्र आ । आऽगच्छत् । अगच्छथ
 सः । सोऽब्रवीत् । अब्रवीन् मम । मम वै । वा इमे । इमे पशवः । पशव इति । इत्यदुः । अदुर्
 वै । वै मह्यम् ॥ [३०] ॥ मह्यमिमान् । इमानिति । इत्यब्रवीत् । अब्रवीन् न । न वै । वै तस्य ।
 तस्य ते । त ईशते । ईशत इति । इत्यब्रवीत् । अब्रवीद् यत् । यद् यज्ञवास्तौ । यज्ञवास्तौ हीयते ।
 यज्ञवास्ताविति यज्ञ—वास्तौ । हीयते मम । मम वै । वै तत् । तदिति । इति तस्मात् । तस्माद्
 यज्ञवास्तु । यज्ञवास्तु न । यज्ञवास्त्विति यज्ञ—वास्तु । नाभ्यवेत्यम् । अभ्यवेत्यं सः । अभ्य-
 वेत्यमित्यभि—अवेत्यम् । सोऽब्रवीत् । अब्रवीद् यज्ञे । यज्ञे मा । मा । आ भज । भजाथ । अथ
 ते । ते पशून् । पशून् न । नाभि । अभि मंस्ये । मंस्य इति । इति तस्मै । तस्मा एतम् । एतम्
 मन्थिनः । मन्थिन सञ्ज्ञावम् । सञ्ज्ञावमजुहोत् । सञ्ज्ञावमिति सम्—ज्ञावम् । अजुहोत्
 ततः । ततो वै । वै तस्य । तस्य रुद्रः । रुद्रः पशून् । पशून् न । नाभि । अभ्यमन्यत । अमन्यत

यत्र। यत्रैतम्। एतमेवम्। एवविद्वान्। विद्वान् मन्थिनः। मन्थिनः सञ्ज्ञावम्। सञ्ज्ञावम् जुहोति। सञ्ज्ञावमिति सम्—ज्ञावम्। जुहोति न। न तत्र। तत्र रुद्रः। रुद्रः पशून्। पशून्भिः। अभि मन्यते। मन्यत इति मन्यते ॥ [३१] ॥

(दधात्वा यतनवतीर्या उपजीवनीर्यो भवति तेऽ दुर्वै यत्रैत मेकादश च)

॥ ९ ॥

जुष्टौ वाचः। वाचो भूयासम्। भूयासम् जुष्टः। जुष्टौ वाचः। वाचस्पतये। पतये देवि। देवि वाक्। वागिति वाक् ॥ यद् वाचः। वाचो मधुमत्। मधुमत् तस्मिन्। मधुमदिति मधु—मत्। तस्मिन् मा। मा धाः। धाः स्वाहा। स्वाहा सरस्वत्यै। सरस्वत्या इति सरस्वत्यै ॥ ऋचा स्तोमम्। स्तोमञ्च सम्। समर्द्धय। अर्द्धय गायत्रेण। गायत्रेण रथन्तरम्। रथन्तरमिति रथम्—तरम् ॥ बृहद् गायत्रवर्तनि। गायत्रवर्तनीति गायत्र—वर्तनि ॥ यस्ते। ते द्रप्सः। द्रप्सः स्कन्दति। स्कन्दति यः। यस्ते। ते अञ्शुः। अञ्शुर् बाहुच्युतः। बाहुच्युतो धिषणयोः। बाहु—च्युत इति बाहु—च्युतः। धिषणयोरुपस्थात्। उपस्थादित्युप—स्थात् ॥ अदध्वर्योर् वा। वा परि। परि यः। यस्ते। ते पवित्रात्। पवित्रात् स्वाहाकृतम्। स्वाहाकृतमिन्द्राय। स्वाहाकृतमिति स्वाहा—कृतम्। इन्द्राय तम्। तम् जुहोमि। जुहोमीति जुहोमि ॥ यो द्रप्सः। द्रप्सो अञ्शुः। अञ्शुः पतितः। पतितः पृथिव्याम्। पृथिव्याम् परिवापात्। परिवापात् पुरोडाशात्। परिवापादिति परि—वापात् ॥ [३२] ॥ पुरोडाशात् करम्भात्। करम्भादिति करम्भात् ॥ धानासोमान् मन्थिनः। धानासोमादिति धाना—सोमात्। मन्थिन इन्द्र। इन्द्र शुक्रात्। शुक्रात् स्वाहाकृतम्। स्वाहाकृतमिन्द्राय। स्वाहाकृतमिति स्वाहा—कृतम्। इन्द्राय तम्। तम् जुहोमि। जुहोमीति जुहोमि ॥ यस्ते। ते द्रप्सः। द्रप्सो मधुमान्। मधुमाञ्च इन्द्रियावान्। मधुमानिति मधु—मान्। इन्द्रियावान् स्वाहाकृतः। इन्द्रियावानितीन्द्रिय—वान्। स्वाहाकृतः पुनः। स्वाहाकृत इति स्वाहा—कृतः। पुनरप्येति। अप्येति देवान्। अप्येतीत्यपि—एति। देवानिति देवान् ॥ दिवः पृथिव्याः। पृथिव्याः परि। पर्यन्तरिख्यात्। अन्तरिख्यात् स्वाहाकृतम्। स्वाहाकृतमिन्द्राय। स्वाहाकृतमिति स्वाहा—कृतम्। इन्द्राय तम्। तम् जुहोमि। जुहोमीति जुहोमि ॥ अदध्वर्युर् वै। वा ऋत्विजाम्। ऋत्विजाम् प्रथमः। प्रथमो युज्यते। युज्यते तेन। तेन स्तोमः।

स्तोमो योक्तव्यः । योक्तव्य इति । इत्याहुः । आहुर वाक् । वागग्रेगाः । अग्रेगा अग्रे । अग्रेगा इत्यग्रे—गाः । अग्र एतु । एत्वृजुगाः । ऋजुगा देवेभ्यः । ऋजुगा इत्यृजु—गाः । देवेभ्यो यज्ञः । यज्ञो मयि । मयि दधती । दधती प्राणान् । प्राणान् पशुषु । प्राणानिति प्र—अनान् । पशुषु प्रजाम् । प्रजाम् मयि । प्रजामिति प्र—जाम् । मयि च ॥ [३३] ॥ च यजमाने । यजमाने च । चेति । इत्याह । आह वाचम् । वाचमेव । एव तत् । तद् यज्ञमुखे । यज्ञमुखे युनक्ति । यज्ञमुख इति यज्ञ—मुखे । युनक्ति वास्तु । वास्तु वै । वा एतत् । एतद् यज्ञस्य । यज्ञस्य क्रियते । क्रियते यत् । यद् ग्रहान् । ग्रहान् गृहीत्वा । गृहीत्वा बहिष्पवमानम् । बहिष्पवमानं सर्पन्ति । बहिष्पवमानमिति बहिः—पवमानम् । सर्पन्ति पराञ्चः । पराञ्चो हि । हि यन्ति । यन्ति पराचीभिः । पराचीभिः स्तुवते । स्तुवते वैष्णव्या । वैष्णव्यर्चा । ऋचा पुनः । पुनरेत्य । एत्योप । एत्येत्या—इत्य । उप तिष्ठते । तिष्ठते यज्ञः । यज्ञो वै । वै विष्णुः । विष्णुर् यज्ञम् । यज्ञमेव । एवाकः । अकर् विष्णो । विष्णो त्वम् । विष्णो इति विष्णो । त्वम् नः । नो अन्तमः । अन्तमः शर्म । शर्म यच्छ । यच्छ सहन्त्य । सहन्त्येति सहन्त्य ॥ प्र ते । ते धाराः । धारा मधुश्चुतः । मधुश्चुत उथ्सम् । मधुश्चुत इति मधु—श्चुतः । उथ्सम् दुहते । दुहते अर्षितम् । अर्षितमिति । इत्याह । आह यत् । यदेव । एवास्य । अस्य शयानस्य । शयानस्योपशुष्यति । उपशुष्यति तत् । उपशुष्यतीत्युप—शुष्यति । तदेव । एवास्य । अस्यैतेन । एतेना । आ प्याययति । प्याययतीति प्याययति ॥ [३४] ॥

(परिवापात् प्रजां मयि दुहते चतुर्दश च)

॥ १० ॥

★

अग्निना रयिम् । रयिमश्नवत् । अश्नवत् पोषम् । पोषमेव । एव दिवेदिवे । दिवेदिव इति दिवे—दिवे ॥ यशसँवीरवत्तमम् । वीरवत्तममिति वीरवत्—तमम् ॥ गोमाँ अग्रे । गोमानिति गो—मान् । अग्रेऽविमान् । अविमाँ अश्वी । अविमानित्यवि—मान् । अश्वी यज्ञः । यज्ञो नृवथ्सखा । नृवथ्सखा सदम् । नृवथ्सखेति नृवत्—सखा । सदमित् । इदं प्रमृष्यः । अप्रमृष्य इत्यप्र—मृष्यः ॥ इडावाँ एषः । इडावानितीडाँ—वान् । एषो असुर । असुर प्रजावान् । प्रजावान् दीर्घः । प्रजावानिति प्रजा—वान् । दीर्घो रयिः । रयिः पृथुबुध्नः । पृथुबुध्नः सभावान् । पृथुबुध्न इति पृथु—बुध्नः । सभावानिति सभा—वान् ॥ आ प्यायस्व । प्यायस्व सम् । सम् ते ।

त इति ते ॥ इह त्वष्टारम् । त्वष्टारमग्रियम् । अग्रियं विश्वरूपम् । विश्वरूपमुप । विश्वरूपमिति विश्व—रूपम् । उप ह्ये । ह्य इति ह्ये ॥ अस्माकमस्तु । अस्तु केवलः । केवल इति केवलः ॥ तन्नः । नस्तुरीपम् । तुरीपमध । अध पोषयितु । पोषयितु देव । देव त्वष्टः । त्वष्टर् वि । वि रराणः । रराणः स्यस्व । स्यस्वेति स्यस्व ॥ यतो वीरः । वीरः कर्मण्यः । ॥ [३५] ॥ कर्मण्यः सुदरुषः । सुदरुषो युक्तग्रावा । सुदरुष इति सु—दरुषः । युक्तग्रावा जायते । युक्तग्रावेति युक्त—ग्रावा । जायते देवकामः । देवकाम इति देव—कामः ॥ शिवस्त्वष्टः । त्वष्टरिह । इहा । आ गहि । गहि विभुः । विभुः पोषे । विभुरिति वि—भुः । पोष उत । उत त्मना । त्मनेति त्मना ॥ यज्ञेयज्ञे नः । यज्ञेयज्ञ इति यज्ञे—यज्ञे । न उत । उदव । अवेत्यव ॥ पिशङ्गरूपः सुभरः । पिशङ्गरूप इति पिशङ्ग—रूपः । सुभरो वयोधाः । सुभर इति सु—भरः । वयोधाः श्रुष्टी । वयोधा इति वयः—धाः । श्रुष्टी वीरः । वीरो जायते । जायते देवकामः । देवकाम इति देव—कामः ॥ प्रजाम् त्वष्टा । प्रजामिति प्र—जाम् । त्वष्टा वि । वि ष्यतु । स्यतु नाभिम् । नाभिस्मस्मे । अस्मे अथ । अस्मे इत्यस्मे । अथा देवानाम् । देवानामपि । अप्येतु । एतु पार्थः । पार्थ इति पार्थः ॥ प्र णः । नो देवी । देव्या । आ नः । नो दिवः । दिव इति दिवः ॥ पीपिवाः सरस्वतः । सरस्वतः स्तनम् । स्तनय्यः । यो विश्वदर्शतः । विश्वदर्शत इति विश्व—दर्शतः ॥ ध्रुवमीमहि प्रजाम् । प्रजामिषम् । प्रजामिति प्र—जाम् । इषमितीषम् ॥ ॥ [३६] ॥ ये ते । ते सरस्वः । सरस्व ऊर्मयः । ऊर्मयो मधुमन्तः । मधुमन्तो घृतश्रुतः । मधुमन्त इति मधु—मन्तः । घृतश्रुत इति घृत—श्रुतः ॥ तेषाम् ते । ते सुम्नम् । सुम्नमीमहे । ईमह इतीमहे ॥ यस्य व्रतम् । व्रतम् पशवः । पशवो यन्ति । यन्ति सर्वे । सर्वे यस्य । यस्य व्रतम् । व्रतमुपतिष्ठन्ते । उपतिष्ठन्त आपः । उपतिष्ठन्त इत्युप—तिष्ठन्ते । आप इत्यापः ॥ यस्य व्रते । व्रते पुष्टिपतिः । पुष्टिपतिर् निविष्टः । पुष्टिपतिरिति पुष्टि—पतिः । निविष्ट स्तम् । निविष्ट इति नि—विष्टः । तः सरस्वन्तम् । सरस्वन्तमवसे । अवसे हुवेम । हुवेमेति हुवेम ॥ दिव्यः सुपर्णम् । सुपर्णव्यसम् । सुपर्णमिति सु—पर्णम् । वयसम् बृहन्तम् । बृहन्तमपाम् । अपाम् गर्भम् । गर्भं वृषभम् । वृषभमोषधीनां । ओषधीनामित्योषधीनाम् ॥ अभीपतो वृष्ट्या । वृष्ट्या तर्पयन्तम् । तर्पयन्तम् तम् । तः सरस्वन्तम् । सरस्वन्तमवसे । अवसे हुवेम । हुवेमेति हुवेम ॥ सिनीवालि पृथुष्टुके । पृथुष्टुके

या । पृथुष्टुक इति पृथु—स्तुके । या देवानाम् । देवानामसि । असि स्वसा । स्वसेति स्वसा ॥
 जुषस्व हव्यम् । हव्यमाहुतम् ॥ [३७] ॥ आहुतम् प्रजाम् । आहुतमित्या—हुतम् । प्रजाम्
 देवि । प्रजामिति प्र—जाम् । देवि दिदिष्टि । दिदिष्टि नः । न इति नः ॥ या सुपाणिः । सुपाणिः
 स्वङ्गुरिः । सुपाणिरिति सु—पाणिः । स्वङ्गुरिः सुषूमा । स्वङ्गुरिति सु—अङ्गुरिः । सुषूमा
 बहुसूवरी । सुषूमेति सु—सूमा । बहुसूवरीति बहु—सूवरी ॥ तस्यै विशपत्न्यै । विशपत्न्यै हविः ।
 हविः सिनीवाल्न्यै । सिनीवाल्न्यै जुहोतन । जुहोतनेति जुहोतन ॥ इन्द्रव्यः । वो विश्वतः । विश्व-
 तस्परि । परीन्द्रम् । इन्द्रम् नरः । नर इति नरः ॥ असितवर्णा हरयः । असितवर्णा इत्यसित-
 वर्णाः । हरयः सुपर्णाः । सुपर्णा मिहः । सुपर्णा इति सु—पर्णाः । मिहो वसानाः । वसाना दिवम् ।
 दिवमुत् । उत् पतन्ति । पतन्तीति पतन्ति ॥ त आ । आऽववृत्रन् । अववृत्रन् सदनानि । सद-
 नानि कृत्वा । कृत्वा ऽऽत् । आदित् । इत् पृथिवी । पृथिवी घृतैः । घृतैर् वि । व्युद्यते । उद्यत
 इत्युद्यते ॥ हिरण्यकेशो रजसः । हिरण्यकेश इति हिरण्य—केशः । रजसो विसारे । विसा-
 रेऽहिः । विसार इति वि—सारे । अहिर् धुनिः । धुनिर् वातः । वात इव । इव ध्रजीमान् । ध्रजी-
 मानिति ध्रजीमान् ॥ शुचिभ्राजा उषसः । शुचिभ्राजा इति शुचि—भ्राजाः । उषसो नवेदाः ।
 ॥ [३८] ॥ नवेदा यशस्वतीः । यशस्वती, रपस्युवः । अपस्युवो न । न सत्याः । सत्या इति
 सत्याः ॥ आ ते । ते सुपर्णाः । सुपर्णा अमिनन्त । सुपर्णा इति सु—पर्णाः । अमिनन्त एवैः ।
 एवैः कृष्णः । कृष्णो नोनाव । नोनाव वृषभः । वृषभो यदि । यदीदम् । इदमितीदम् ॥ शिवाभिर्
 न । न स्मर्यमानाभिः । स्मर्यमानाभिरा । आ ऽगात् । अगात् पतन्ति । पतन्तिमिहः । मिहः
 स्तनयन्ति । स्तनयन्त्यभ्रा । अभ्रेत्यभ्रा ॥ वाश्रेव । इव विद्युत् । विद्युन् मिमाति । विद्युदिति वि—
 द्युत् । मिमाति वथ्सम् । वथ्सम् न । न माता । माता सिषक्ति । सिषक्तीति सिषक्ति ॥ यदेषाम् ।
 एषाँवृष्टिः । वृष्टिरसर्जि । असर्जीत्यसर्जि ॥ पर्वतश्चित् । चिन् महि । महि वृद्धः । वृद्धो बिभाय ।
 बिभाय दिवः । दिवश्चित् । चिथ् सानु । सानु रेजत । रेजत स्वने । स्वने वः । व इति वः ॥
 यत् क्रीडथ । क्रीडथ मरुतः । मरुत ऋष्टिमन्तः । ॥ [३९] ॥ ऋष्टिमन्त आपः । ऋष्टिमन्त
 इत्यृष्टि—मन्तः । आप इव । इव सध्रियञ्च । सध्रियञ्चो धवद्ध्वे । धवद्ध्व इति धवद्ध्वे ॥
 अभि क्रन्द । क्रन्द स्तनय । स्तनय गर्भम् । गर्भमा । आ धाः । धा उदन्वता । उदन्वता परि ।

उदन्वतेत्युदन्न—वता। परि दीय। दीय रथेन। रथेनेति रथेन॥ दृति५ सु। सु कर्ष। कर्ष
विषितम्। विषितम् न्यञ्चम्। विषितमिति वि—सितम्। न्यञ्च५ समाः। समा भवन्तु। भवन्तू-
द्वता। उद्वता निपादाः। उद्वतेत्युत—वता। निपादा इति नि—पादाः॥ त्वम् त्या। त्या चित्।
चिदच्युत। अच्युताग्ने। अग्ने पशुः। पशुर न। न यवसे। यवस इति यवसे॥ धामा ह। ह यत्।
यत् ते। ते अजर। अजर वना। वना वृश्चन्ति। वृश्चन्ति शिक्कसः। शिक्कस इति शिक्कसः॥
अग्ने भूरीणि। भूरीणि तव। तव जातवेदः। जातवेदो देव। जातवेद इति जात—वेदः। देव
स्वधावः। स्वधावो ऽमृतस्य। स्वधाव इति स्वधा—वः। अमृतस्य धाम। धामेति धाम॥ याश्च।
च मायाः। ॥ [४०] ॥ माया मायिनाम्। मायिनां विश्वमिन्व। विश्वमिन्व त्वे। विश्वमिन्वेति
विश्वम्—इन्व। त्वे पूर्वीः। त्वे इति त्वे। पूर्वीः सन्दधुः। सन्दधुः पृष्ठबन्धो। सन्दधुरिति सं-
दधुः। पृष्ठबन्धो इति पृष्ठ—बन्धो॥ दिवो नः। नो वृष्टिम्। वृष्टिम् मरुतः। मरुतो ररीदध्वम्।
ररीदध्वम् प्र। प्र पिन्वत। पिन्वत वृष्णः। वृष्णो अश्वस्य। अश्वस्य धाराः। धारा इति धाराः॥
अर्वाङ्तेन। एतेन स्तनयिबुना। स्तनयिबुना एहि। इह्यपः। अपो निषिञ्चन्न। निषिञ्चन्नसुरः।
निषिञ्चन्निति नि—सिञ्चन्न। असुरः पिता। पिता नः। न इति नः॥ पिन्वन्त्यपः। अपो मरुतः।
मरुतः सुदानवः। सुदानवः पयः। सुदानव इति सु—दानवः। पयो घृतवत्। घृतवद् विदथेषु।
घृतवदिति घृत—वत्। विदथेष्वामुवः। आभुव इत्या—भुवः॥ अत्यम् न। न मिहे। मिहे वि।
वि नयन्ति। नयन्ति वाजिनम्। वाजिनमुत्सम्। उत्सम् दुहन्ति। दुहन्ति स्तनयन्तम्। स्तनय-
न्तमर्षितम्। अर्षितमित्यर्षितम्॥ उदप्रुतौ मरुतः। उदप्रुत इत्युद—प्रुतः। मरुतस्तान्।
ता५ इयर्त। इयर्त वृष्टिम्। वृष्टिंये। ॥ [४१] ॥ ये विश्वे। विश्वे मरुतः। मरुतौ जुनन्ति।
जुनन्तीति जुनन्ति॥ क्रोशाति गर्दा। गर्दा कन्या। कन्येव। इव तुन्ना। तुन्ना पेरुम्। पेरुम्
तुञ्जाना। तुञ्जाना पत्या। पत्येव। इव जाया। जायेति जाया॥ घृतेन द्यावापृथिवी। द्यावापृ-
थिवी मधुना। द्यावापृथिवी इति द्यावा—पृथिवी। मधुना सम्। समुर्ष्वत। उर्ष्वत पर्यस्वतीः।
पर्यस्वतीः कृणुत। कृणुतापः। आप ओषधीः। ओषधीरित्योषधीः॥ ऊर्जम् च। च तत्र। तत्र
सुमतिम्। सुमतिम् च। सुमतिमिति सु—मतिम्। च पिन्वथ। पिन्वथ यत्र। यत्रा नरः। नरो
मरुतः। मरुतः सिञ्चथ। सिञ्चथा मधु। मध्विति मधु॥ उदु। उ त्यम्। त्यम् चित्रम्। चित्रमिति

चित्रम् ॥ और्वभृगुवच्छुचिम् । और्वभृगुवदि, त्यौर्वभृगु—वत् । शुचिमप्रवानवत् । अप्रवानवदा ।
 अप्रवानवदित्यप्रवान—वत् । आ हुवे । हुव इति हुवे ॥ अग्नि५ समुद्रवाससम् । समुद्रवासस-
 मिति समुद्र—वाससम् ॥ आ सवम् । सव५ सवितुः । सवितुर् यथा । यथा भगस्य । भगस्येव ।
 इव भुजिम् । भुजि५ हुवे । हुव इति हुवे ॥ अग्नि५ समुद्रवाससम् । समुद्रवाससमिति समुद्र—
 वाससम् ॥ हुवे वातस्वनम् । वातस्वनम् कविम् । वातस्वनमिति वात—स्वनम् । कविम् पर्जन्य-
 क्रन्द्यम् । पर्जन्यक्रन्द्य५ सहः । पर्जन्यक्रन्द्यमिति पर्जन्य—क्रन्द्यम् । सह इति सहः ॥ अग्नि५
 समुद्रवाससम् । समुद्रवाससमिति समुद्र—वाससम् ॥ ॥ [४२] ॥

(वीर इष५ हव्य मुषसौ मरुतश्च वृष्टिं भगस्य द्वादश च)

॥ ११ ॥

॥ हरिः ॐ ॥

तृतीयकाण्डे प्रथमः प्रश्नः — क्रम पाठः — समाप्तः

अनुवाकाः	पञ्चशत्यः
११	४२

ॐ